

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, доцента Кобзаря Олександра Федоровича – на дисертацію Мартинюк Олени Антонівни «Адміністративно-правові засади здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в Україні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Після розпаду Радянського Союзу та проголошення незалежності, наша країна взяла курс на ліквідацію системи державного нотаріату та побудову нотаріату латинського типу. На сьогодні такий корок схвально оцінюється переважною більшістю науковців, політиків та міжнародних експертів. Однак, процес реформування вітчизняної нотаріальної системи, який триває більш як чверть століття, й досі не завершився. Фундаментальні принципи латинського нотаріату так і не були в повній мірі імplementовані у вітчизняне законодавство, що свідчить про необхідність продовження кропіткої роботи в цьому напрямі. З негативного боку також слід відмітити відсутність належного законодавчого розмежування державного регулювання та контролю у сфері нотаріату; невизначеність системи суб'єктів, які наділені контрольними повноваженнями у сфері здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, їх завдань і функцій; суперечливість законодавчого закріплення об'єкта та предмета контролю; недостатнє законодавче регулювання форм, методів і методики здійснення контролю. Ці та інші недоліки свідчать про необхідність розробки й вжиття невідкладних заходів, спрямованих не лише на подальше реформування організаційних засад побудови вітчизняного інституту нотаріату, але також на удосконалення адміністративно-правових засад здійснення контролю за нотаріальною діяльністю.

За таких умов, дисертаційне дослідження Мартинюк О. А. на тему «Адміністративно-правові засади здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в Україні» є безумовно актуальним та необхідним.

Про актуальність проведеного дослідження свідчить також його спрямованість на реалізацію основних завдань здійснення судово-правової реформи в Україні, а також на виконання Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, затвердженої Указом Президента України від 10.05.2006 р. № 361 та Концепції реформування органів нотаріату, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 24.12.2010 р. № 3290/5.

Надане на рецензування дисертаційне дослідження є першою спробою на монографічному рівні комплексно дослідити механізм здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в Україні і на цій основі сформулювати теоретичні висновки та науково обґрунтовані пропозиції з удосконалення адміністративно-правових засад його здійснення. На основі проведеного дослідження обґрунтовано низку нових теоретичних положень, висновків, практичних рекомендацій та пропозицій із досліджуваних питань, що мають важливе значення не лише для теорії адміністративного права, але й для правозастосовної діяльності органів нотаріату.

Автором чітко та послідовно сформульовані мета та задачі дослідження. Їх постановка та обґрунтованість дозволяють розкрити основний зміст теми. Об'єкт і предмет дисертації визначені у відповідності з вимогами МОН України та дозволяють всебічно проаналізувати поставлену проблему.

Необхідно відзначити, що зміст дисертації відбиває логіку мети та предмета дослідження. Він передбачає аналіз як теоретичних проблем адміністративно-правового регулювання здійснення контролю у сфері нотаріату, так і питань правозастосування на сучасному етапі розвитку даного інституту. Загалом, дисертація характеризується ознакою єдності змісту. Позиції, які формулює та відстоює автор роботи, ґрунтуються на останніх досягненнях правової науки.

Здобувач добре засвоїв теоретичне надбання, що стосується теми дослідження, вільно оперує категоріями та поняттями, які вироблені юридичною наукою, звертається до праць вчених із суміжних галузей права. Матеріал дисертації викладається логічно, послідовно, відповідно до визначеного дисертантом змісту, що свідчить про глибоке та змістове засвоєння теми обраного дослідження.

Узагальнений в роботі теоретичний та нормативний матеріал аналізується з використанням виваженого методологічного апарату, який включає як загальнонаукові, так і конкретні наукові методи пізнання, зокрема: діалектичний, історико-правовий, аналізу та синтезу, логіко-семантичний, системно-структурний, класифікації та групування, порівняльно-правовий, формально-юридичний, логічного аналізу, моделювання та прогнозування, статистичні, соціологічні та інші методи пізнання процесів і явищ. Використовувані методи дослідження є цілком сучасними й обґрунтованими, що стало запорукою успішного вирішення поставлених дисертантом завдань.

Високий ступінь обґрунтованості результатів дослідження зумовлений також використанням численних наукових праць фахівців у галузі загальної теорії держави і права, теорії управління, адміністративного, конституційного, цивільного права, інших галузевих правових наук. З позитивного боку слід відмітити проведене автором соціологічне дослідження. Так, з метою вироблення рекомендацій щодо удосконалення адміністративно-правових засад здійснення контролю за нотаріальною діяльністю дисертантом було проведено анкетування 550 респондентів, яких, з метою отримання максимально об'єктивних результатів, було поділено на дві групи: представники нотаріального корпусу та представники контролюючих суб'єктів.

Викладені в дисертації погляди автора на адміністративно-правові засади здійснення контролю за нотаріальною діяльністю є достатньо обґрунтовані, зроблені висновки та визначені поняття мають відповідний

ступінь наукової новизни. Всебічність зробленого аналізу підтверджується значною кількістю використаних автором наукових, інформаційних та правових джерел.

Зміст дисертації в цілому характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. За допомогою чітких визначень понять, класифікацій тощо автору вдалося досить аргументовано висловити свою думку щодо наявних на сьогодні дискусійних питань у сфері адміністративно-правового забезпечення здійснення контролю за нотаріальною діяльністю.

Переходячи до оцінки основних положень і висновків дисертації, варто зазначити, що в роботі порушені нерозроблені раніше наукові та практичні задачі, розв'язання яких дозволило одержати цікаві результати і виробити ряд пропозицій. На особливу увагу заслуговує ціла низка положень, висновків, рекомендацій та пропозицій, викладених в дисертації, які найбільш наочно демонструють її наукову новизну, теоретичну та практичну значущість.

Так, не можна не погодитися з висновком автора про те, що контролю у чистому вигляді не існує. Він завжди обумовлений змістом конкретної управлінської діяльності. У зв'язку з цим, об'єктивно не можливо дати універсальну формулу поняття контролю, яка була б прийнятною для будь-якого роду наукових досліджень. У кожному випадку на перше місце завжди буде виходити той чи інший аспект контролю, який, в кінцевому підсумку, визначатиме напрями його дослідження. Контроль за нотаріальною діяльністю не є винятком із цього правила. При цьому, найбільш обґрунтованим є його аналіз з трьох основних позицій: 1) як різновиду управлінської діяльності; 2) як форми діяльності уповноважених органів; 3) як функції державного управління (с. 99).

Автор слушно прийшов до висновку, що стратегічною метою контролю за нотаріальною діяльністю є запобігання, виявлення та припинення порушень встановленого у нормативно-правових актах порядку організації та здійснення нотаріальної діяльності, своєчасне

вжиття заходів, спрямованих на їх повне та своєчасне усунення, а також забезпечення ефективного функціонування та подальшого розвитку нотаріату як інституту позасудового захисту цивільних прав фізичних та юридичних осіб (с. 116). Сформульована таким чином мета ще раз підкреслює багатогранність контролю у сфері нотаріату, а також дозволяє розкрити його найбільш сутнісні характеристики з точки зору кінцевого результату впливу на нотаріальну діяльність.

Заслуговує на увагу точка зору здобувача стосовно того, що об'єктом контролю за нотаріальною діяльністю є суспільні відносини, що складаються у сфері організації нотаріату в Україні (с. 125). Хоча, на перший погляд, таке визначення об'єкта є дещо звуженим, однак, з іншого боку, завдяки своїй лаконічності воно дозволяє врахувати всі аспекти реалізації контрольної функції в аналізованій сфері: і власне нотаріальну діяльність, і процес організації органів нотаріату, і безпосереднє вчинення нотаріальних дій, і власне суб'єктів, які надають нотаріальні послуги.

Дисертант справедливо відстоює позицію, що нотаріальна діяльність має публічно-правовий характер (с. 129). Дійсно, всі нотаріальні дії вчиняються від імені держави і набувають офіційного визнання (публічної сили). Нотаріус без поважних причин не може відмовити особі у вчиненні нотаріальних дій, оскільки це є його прямим обов'язком. Таким чином, нотаріальна діяльність забезпечує баланс публічних та приватних інтересів.

Цілком слушно автором було запропоновано авторську дефініцію «нотаріальної діяльності», під якою пропонується розуміти здійснювану від імені держави публічно-правову, професійну діяльність нотаріусів та інших уповноважених державою осіб, що спрямована на забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб, територіальних громад і держави шляхом посвідчення безспірних прав, а також фактів, що мають юридичне значення, вчинення інших нотаріальних дій, передбачених чинним законодавством, з метою надання їм юридичної

достовірності та офіційного визнання (с. 132).

У дисертації міститься низка інших цікавих наукових положень, висновків і рекомендацій. Водночас, позитивно оцінюючи проведену здобувачем роботу, все ж слід відзначити, що деякі її положення потребують додаткової аргументації та уточнень.

Однак, як і при дослідженні будь-якої складної і нової теоретичної проблеми, в зазначеному дисертаційному дослідженні містяться й деякі спірні, неузгоджені і не зовсім обґрунтовані положення, які можуть стати підґрунтям наукової дискусії і напрямами подальшої розробки даної проблеми. Зокрема:

1. Визначаючи ознаки контролю за нотаріальною діяльністю, автор зазначає, що «в сучасних умовах розвитку суспільства, контроль визнається однією з невід'ємних складових механізму державного управління, а також необхідною передумовою забезпечення належного функціонування державної влади та ефективної реалізації функцій держави» (с. 101). Водночас, висновок автора з приводу того, що «контроль за нотаріальною діяльністю невід'ємний від держави і є складовою частиною державної діяльності» не відповідає предмету дослідження. Річ у тім, що вказана ознака характерна лише для державного контролю, в той час як автор, поряд із державним, розглядає також громадський і корпоративний контроль у сфері нотаріату, для яких ця ознака не характерна.

2. На с. 110 дисертації автор цілком слушно зауважує, що контроль за нотаріальною діяльністю має багатогранний та поліструктурний характер, який дозволяє розглядати його як систему, що складається із сукупності взаємопов'язаних і взаємообумовлених елементів: об'єкта, предмета, суб'єктів, функцій, принципів, форм і методів здійснення. Водночас, не всі перераховані вище елементи були на достатньому рівні досліджені в дисертації. Зокрема, практично не було приділено уваги характеристиці принципів, форм і методів здійснення контролю у сфері

нотаріату.

3. На с. 128 дисертант обґрунтовує авторський підхід до визначення терміну «нотаріат». Водночас, автор не враховує той факт, що дефініція нотаріату на сьогодні має офіційне закріплення в Законі України «Про нотаріат». На мою думку, дисертанту варто було б більше уваги приділити характеристиці саме законодавчо закріплених термінів, визначаючи при цьому їх основні недоліки та переваги.

4. Характеризуючи особливості здійснення судового контролю за нотаріальною діяльністю (с. 174-178) автор, на мою думку, безпідставно розширює його межі. Зокрема, до предмета судового контролю пропонується включати не лише дотримання законності під час надання нотаріальних послуг, але також і дотримання законності під час організації нотаріальної діяльності. Водночас, такий підхід суперечить положенням ст. 50 Закону України «Про нотаріат», у якій йде мова лише про перший із названих напрямів контролю.

5. У системі суб'єктів здійснення контролю за нотаріальною діяльністю дисертант, поряд із суб'єктами, що здійснюють державний контроль, окремо виділяє суб'єктів, що здійснюють недержавний контроль у сфері нотаріату (с. 149). При цьому, якщо адміністративно-правовий статус суб'єктів, що входять до першої групи, дисертант аналізує досить детально, то друга група, на мою думку, досліджена не достатньо (с. 179). Дисертанту варто було б більше уваги приділити основним напрямам розвитку недержавних форм контролю у сфері нотаріату, що є особливо актуальним в умовах переходу до латинської системи нотаріату.

В той же час висловлені зауваження переважно мають характер побажань і не можуть суттєво вплинути на загальну високу наукову цінність рецензованої роботи та позитивну оцінку проведеного автором дослідження.

Теоретичні результати й наукові положення, які містяться в даній дисертації, характеризуються єдністю змісту і свідчать про особистий вклад

дисертанта в науку адміністративного права. Дисертація Мартинюк О.А. на тему: «Адміністративно-правові засади здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в Україні» містить результати проведених особисто здобувачем досліджень. Отримані автором дисертації нові науково обґрунтовані результати в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання – розробка проблеми адміністративно-правового регулювання здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в умовах докорінного реформування інституту нотаріату та переходу до нотаріату латинського типу, формулювання обґрунтованих теоретичних узагальнень, а також пропозицій щодо удосконалення законодавства та приведення його у відповідність до національних правових традицій та міжнародних стандартів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути у подальшому використані у правотворчості – при розробці проекту нового Закону України «Про нотаріат», а також при удосконаленні інших нормативно-правових актів, якими визначаються концептуальні засади здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, закріплюється система контролюючих органів та визначаються межі їх повноважень; у правозастосовній сфері – для удосконалення практичної діяльності як суб'єктів, на яких покладається здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, так і представників нотаріального корпусу; у науково-дослідній діяльності – для подальшого розвитку положень науки адміністративного права і процесу з метою поглиблення теоретичних розробок питань, пов'язаних із удосконаленням адміністративно-правових засад здійснення контролю за нотаріальною діяльністю, а також при проведенні комплексних досліджень проблем удосконалення інституту вітчизняного нотаріату; у навчальному процесі – під час удосконалення вже існуючих та розробки нових програм і планів підготовки та підвищення кваліфікації нотаріусів та спеціалістів юридичного профілю, при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників і методичних

рекомендацій з питань функціонування органів нотаріату, а також під час викладання різних навчальних дисциплін і спецкурсів.

Автореферат за змістом відповідає дисертаційній роботі, достатньою мірою відображає сутність і основні положення дисертації. Порушень щодо викладення матеріалу в дисертації та авторефераті не виявлено.

Основні положення дисертаційного дослідження досить повно викладено в 12 наукових публікаціях, сім з яких статті – опубліковані у наукових фахових виданнях, та п'ять – тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Викладене дозволяє зробити загальний висновок, що дисертація на тему «Адміністративно-правові засади здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в Україні» є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що розв'язують наукову проблему, яка має важливе значення для науки адміністративного права, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам п.п. 9-10, 12-13 Порядку присудження наукових ступенів, а її автор – Мартинюк Олена Антонівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

т.в.о. завідувача докторантури та аспірантури
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

О.Ф. Кобзар

Підпис Кобзаря О.Ф. засвідчую:
Проректор Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

О.В. Ведмідський